Genootschap voor Liturgiestudie

Ontdekkingsreis naar het mysteriekarakter van de liturgie

Utrecht, 20 mei 2022

door dr. Petra Mergaerts

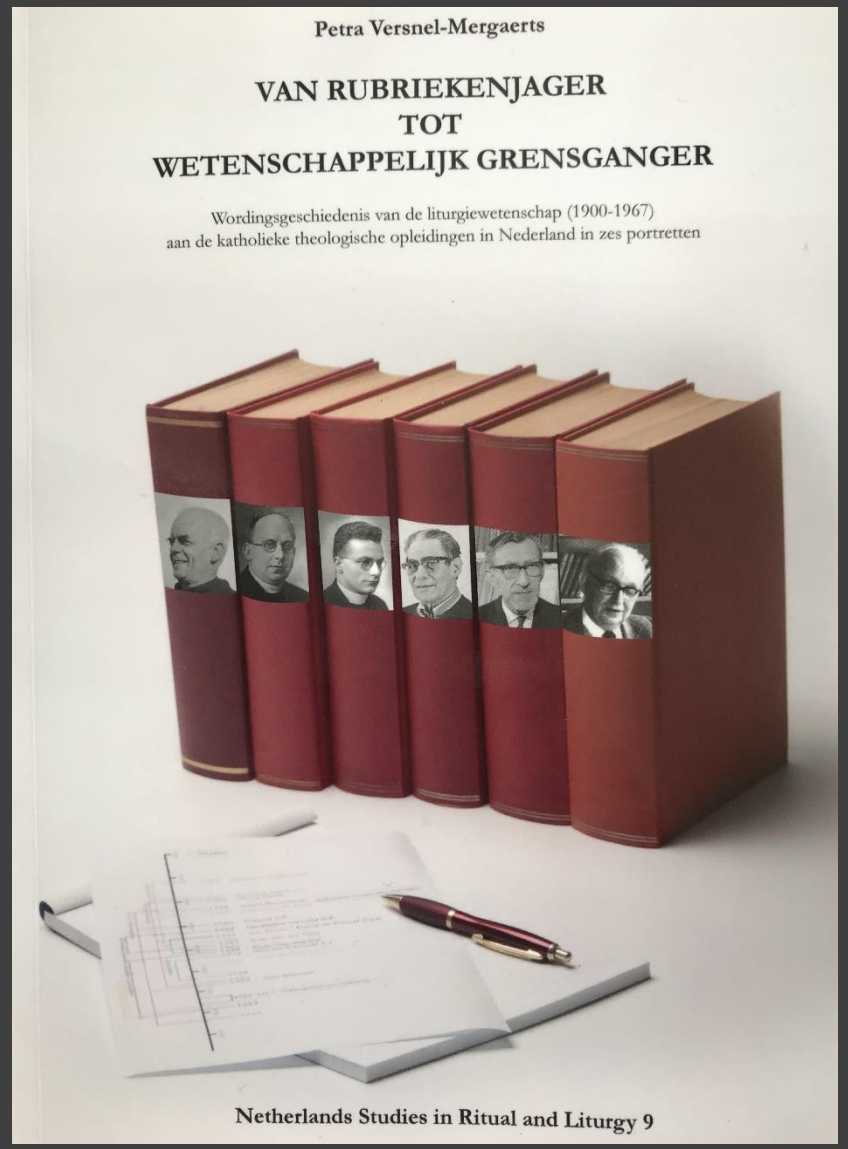

Opbouw presentatie

- Op ontdekkingsreis in de pastoraal-liturgische praktijk
- Stilstaan bij enkele reflecties van twee voor mij inspirerende figuren uit de wereld van de liturgie, welke ik op het spoor ben gekomen tijdens mijn liturgie-historisch onderzoek

Vraag

‘Wanneer de liturgie de voornaamste bron van geloofsleven is, hoe komt het dan, dat velen die bron niet meer benutten? Ligt de fout bij de liturgie zelf, of moeten wij elders naar een oorzaak zoeken?’

= Reflectie van pater L. ALTING VON GEUSAU O.F.M. op het congres ‘Liturgie en geloofsleven’ in Heeswijk op 9-12 februari 1953!

Eerste Communie

- Start met leren van het kruisteken
  - 90% communicanten kent het kruisteken niet
  - Worsteling verticaal – horizontaal
  - Hoe groot, hoe omvattend? – R. Guardini
  - Jezelf aanraken + geraakt worden door God
- Aanmoediging bijeenkomsten biddend te openen en te eindigen
  - Kruisteken + intentie + kaarsje + acclamatie
  - Verbinding leven – geloven
  - Gevoelig worden voor ritueel en biddende houding
  - Gevoelig worden voor *Familia Dei*

Romano Guardini over het kruisteken

- ‘Denk daaraan, zo dikwijls ge het kruisteken maakt. Het is het heiligste teken dat er bestaat. Maak het goed, langzaam, groot, met aandacht. Dan omvat het geheel uw wezen, lichaam en ziel, uw denken en uw willen, verstand en gemoed, doen en laten, en alles wordt erin gesterkt, gestempeld, gezegend, in de kracht van Christus, in de naam van de drieënige God.’
- *Uit: R. GUARDINI: Van heilige symbolen, Tielt/Den Haag, 1961 [vijfde ed.], p. 19*

Doopvoorbereiding

- Jonge kinderen:
  - Is dat nodig?
  - Spelenderwijs laten ervaren en inwijden
    - Hand op het hoofd
    - Onuitwisbaarheid olie
    - Kracht van het licht
  - Moeder erbij
    - Veiligheid
    - Leert ook!
- Hoe betekenisvol gebeurt dit in de liturgie zelf?

Paasviering school

- 320 joelende kinderen versus ‘gewijde stilte’
  - Bij verwelkoming gevoelig maken voor de bijzondere ruimte waar God op een speciale manier aanwezig is
  - Uitnodigen tot gebed: gevouwen handen – gesloten ogen – stilte
  - Vragen om Gods nabijheid
- Paasmysterie
  - Paaskaars: onverwacht aandachtige stilte bij het niet willen branden van de kaars – zeggingskracht van woorden op dat moment
  - Bloembollen: drie manden, van bol tot bloei
- Na de viering: belang van vreugde
- Alle kinderen geraakt? NEE!

Heilige ruimte

- Sommige ruimten ‘raken’ uit zichzelf en roepen uit zichzelf eerbied op, niet in het minst door gelovigen die er biddend aanwezig zijn
  - Stil naderen en weggaan
  - Voelbaar gebed
  - Authentiek geloof
  - Hier ‘gebeurt’ iets
  - Schoonheid, ook in en door eenvoud
- Veel kerkgebouwen helaas niet!

Eucharistie, bron en hoogtepunt?

- Aan een hoogtepunt gaat iets vooraf!
  - Nieuwe kansen ondanks krimp!
  - Niet alleen maar fixeren op eucharistie
- Veel ligt vast
  - Formalisme, ritualisme, automatische piloot
- Waar ben je mee bezig? Geloof je er zélf in?
  - Voorganger én verzamelde gemeente
- Belangrijke voorwaarden voor geraakt worden:
  - Aandacht
  - Eerbied
  - Begeestering en vreugde
  - Ruimte voor de werking van Gods Geest
  - Verbinding geloof – leven (kruisteken!)
  - Schoonheid

Cees Bouman

- Enkele van zijn gedachten uit mijn proefschrift:
  - De ontmoeting met God kan ***alleen*** geschieden via symbolen.
  - Terwijl een teken in het functie staat van het kennen, staat een symbool veeleer ***in functie van het beleven***: ‘Een symbool plaatst iets midden in onze leefwereld. Het is transpositie van het onzichtbare, *similitudo, omoiousia, presentia*, tegenwoordige uitdrukking van de werkelijkheid.’
  - ***Belangrijke voorwaarden*** voor de cultische Godsontmoeting door de mens: zij dient te gebeuren 1) met de vereiste ***aandacht*** en 2) met een bij de daad passend ***behaviour*** (= passend uiterlijk gedrag).

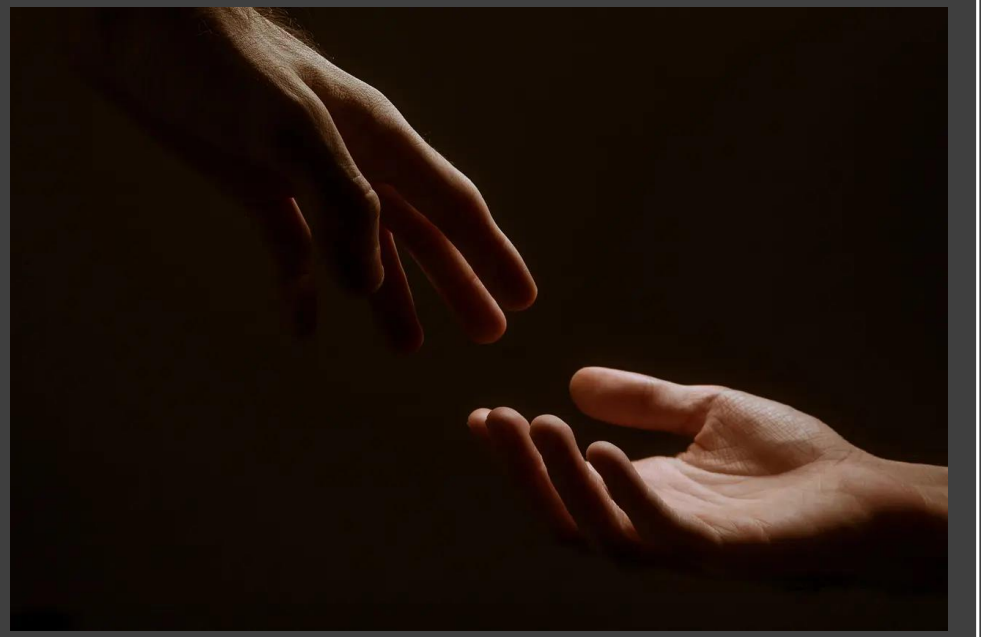

Cees Bouman

- ***Aandacht:***
  - Het betekent dat de mens zich in de eredienst op God instelt en wel met al zijn vermogens. Centraal hierbij staat de liefde van de mens tot God. Liefde is de hoogste, meest intense vorm van iemand ‘kennen’.
  - Kritiek:
    - een uitsluitende nadruk op het instructieve, catechetiserende bezig-zijn tijdens de eredienst doet tekort aan de volle aandacht die vereist wordt van de verzamelde gemeente voor de eredienst zelf.
    - Hij hekelt het idee dat heel de eredienst van begin tot eind voor eenieder rationeel moet begrepen worden. Er is geen vorm van cultus mogelijk die ieder christen tot in ieder onderdeel van de viering catechetisch voedsel geeft.
  - Belangrijk bij een algemene vorming een minimum aan bagage van liturgisch begrip van de traditie der *Familia Dei* mee te geven.

Cees Bouman

- ***Behaviour:***
  - Als kernwoord: eerbied voor het heilige
  - Tot expressie brengen in houding, gebaren en wijze van doen
  - Dient van kindsbeen af te worden aangekweekt
  - en is belangrijker dan het leren van de liturgische details en het ontvangen van allerhande catechetische verklaringen
  - Gesteund door concrete *realia*
    - Sommige zijn reeds in de *mysteria* zelf gegeven: geconsacreerde brood en wijn, het gewijde doopwater, het heilig Chrisma, …
    - Andere vanouds in de tradities van de Kerken tot ontwikkeling gekomen: de eerbied voor het altaar, het kerkgebouw als domus ecclesiae en het evangelieboek, …
  - Opmerking: *sacramentum* en *mysterium* slaan niet op iets verborgen, geheimzinnigs in de eredienst, maar op het heilige ervan

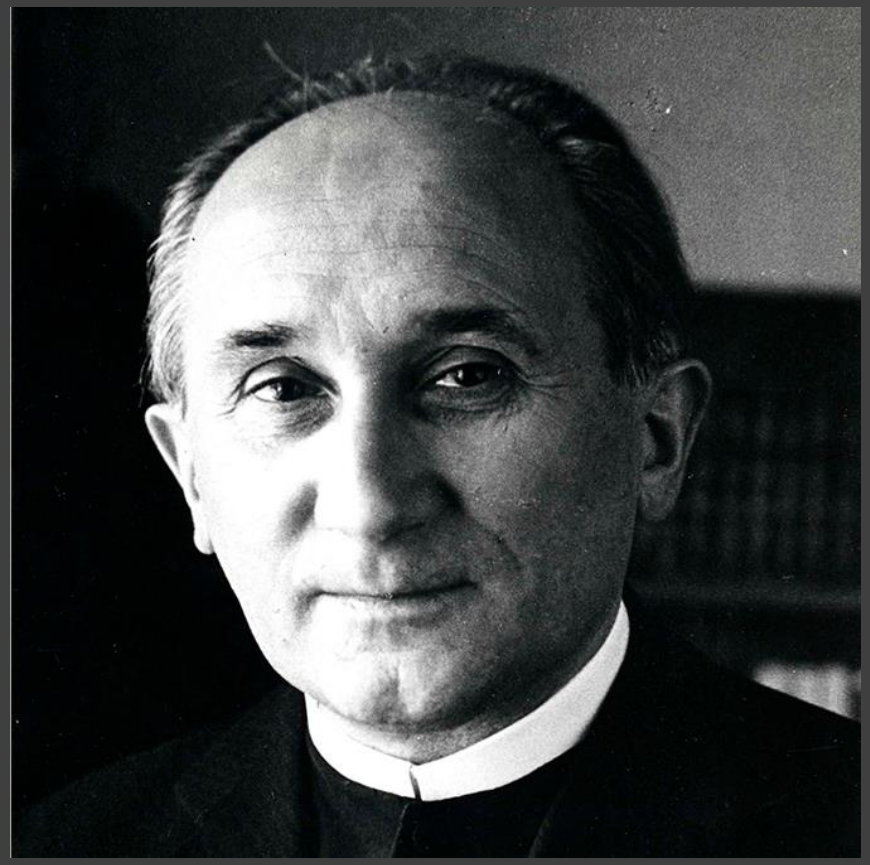

Romano Guardini

‘Soll die Intention des Konzils verwirklicht werden, dann ist richtige Unterweisung, aber auch echte Erziehung nötig; Übung, durch die der Akt gelernt wird… (…) Für uns besteht das Problem darin, über Lesen und Schreiben hinaus, das lebendige Schauen zu lernen.

Hier liegt heute die Aufgabe liturgischer Erziehung. Wird sie nicht angefaβt, dann helfen Reformen in Ritus und Tekst nicht viel. Ja es kann dahin kommen, daβ gerade ernste Menschen, denen es um echte Frömmigkeit geht, das Gefühl bekommen, ein Unglück geschehe – wie das jener verehrungswürdige alte Pfarrer meinte, der sagte: ‘Bevor das mit der Liturgie angefangen hat, haben meine Leute beten können. Jetzt wird geredet und herumgelaufen.

Freilich wird es vielen Denken und Versuchen kosten, wie man den heutigen Menschen dahin bringen soll, daβ er den Akt auch wirklich vollziehe – ohne daβ daraus Theater und Getue wird.’

Brief uit 1964 n.a.v. het liturgisch congres te Mainz, waar hij niet aan kan deelnemen (‘Der Kultakt und die gegenwärtige Aufgabe der liturgischen Bilding’, in Liturgische Jahrbuch 14 [1965] 101-106)

Hartelijk dank
voor uw aandacht!